

Yhteenveto asiantuntija- ja sidosryhmähaastatteluista

Taustaselvitykseen sisällytettävän nykytilan kuvauksen ja arvioinnin laatimiseksi hankkeen ulkopuolinen asiantuntija Sini Lahdenperä toteutti asiantuntija- ja sidosryhmähaastattelut 26.4.-22.6.2020 välisenä aikana. Haastatteluissa kuultiin kansalaisjärjestöjen ja päästökompensaatiota tarjoavien yrityssektorin edustajia, eri ministeriöiden ja viranomaisten edustajia sekä ilmastoasiantuntijoita ja juridiikan asiantuntijoita. Haastatteluihin osallistui yhteensä 45 henkilöä 30 eri organisaatiosta.

Haastatteluihin osallistuivat

1. Aho Hanna, Suomen luonnonsuojeluliitto
2. Ahonen Hanna-Mari, Perspectives Climate
3. Anttonen Karoliina, Ympäristöministeriö
4. Cantell Mikko, Poliisihallitus
5. Hakala Tarja, WWF Suomi
6. Heliö Hannu, LähiTapiola Rahoitus
7. Hämekoski Kari, NEFCO
8. Ihalainen Santeri, Unicef
9. Jussila Anneli, Luonnonperintösäätiö
10. Kahra Matti, Elinkeinoelämän Keskusliitto
11. Kallio Enni, Fingo
12. Karhukorpi Mikko, Co2 Compensate Finland Oy
13. Kaskeala Niklas, Compensate
14. Kitunen Jouni, Poliisihallitus
15. Kulovesi Kati, Itä-Suomen yliopisto
16. Kumpula Kristiina, Kansalaisyhteiskunnan neuvottelukunta KANE
17. Laininen Jenni, Itä-Suomen yliopisto
18. Landström Mariko, SITRA
19. Laukkanen Marita, VATT
20. Larilahti Anne, Finnair
21. Leipola Lasse, Finnwatch ry
22. Malmelin Kati, WWF Suomi
23. Mattila Hanna, maa- ja metsätalousministeriö
24. Nikula Jussi, WWF Suomi
25. Ojanen Raija-Leena, WWF Suomi
26. Ollikainen Markku, Helsingin yliopisto/Ilmastopaneeli
27. Rahunen Mia, WWF Suomi
28. Romppainen Seita, Itä-Suomen yliopisto
29. Rosendahl Riikka, Kilpailu- ja kuluttajavirasto
30. Saijonmaa Maija, Nordic Offset Oy
31. Salmela Heikki, Hesburger
32. Salmi Henna, Poliisihallitus
33. Santos Heini, Hesburger
34. Savola Pauliina, Fingo
35. Selin Tove, Maanystävät ry
36. Siitonen Sari, Clonet Oy
37. Tikkanen Marianne, Puro Earth
38. Toivonen Matti, Green Carbon Oy

39. Toopakka Liisa, Suomen luonnonsuojeluliitto
40. Torniainen Tatu, maa- ja metsätalousministeriö
41. Tsupari Eemeli, Co2Esto Oy
42. Tähtinen Matti, Co2Esto Oy
43. Varvio Saaramia, Poliisihallitus
44. Vihavainen Antti, Puro Earth Oy
45. Wall Antti, Luonnonvarakeskus
46. Yliheljo Emilie, työ- ja elinkeinoministeriö

Yleistä vapaaehtoisesta päästökompensaatiosta Suomessa

Haastatteluista kävi ilmi, että päästökompensaatiopalveluita tarjoavien toimijoiden kenttä on Suomessa hajanainen ja näin se myös hahmottuu eri sidosryhmille ja toimialaa seuraaville asiantuntijoille. Suomessa ei ole kansallista lainsäädäntöä siitä, mitä edellytyksiä vapaaehtoisen päästökompensaatiotoiminnan tulisi täyttää, jotta tarjotuissa palveluissa voitaisiin katsoa tapahtuvan aito päästöjen kompensointi. Lainsäädännössä ei aseteta myöskään muita edellytyksiä vapaaehtoisen päästökompensaation tarjoamisen edellytyksille ja osittain tämän johdosta mainittu toimiala onkin voinut kehittyä hyvin monipuoliseksi tarjolla olevien palveluiden suhteen.

Suomessa käydään tällä hetkellä aktiivista keskustelua vapaaehtoisen päästökompensaation merkityksestä osana Suomen ilmastopolitiikkaa. Julkisissa keskusteluissa pohditaan myös toimialan luotettavuutta ja suhdetta hyväntekeväisyystoimintaan. Monet suomalaiset yritykset, viranomaiset ja kansalaisjärjestöt seuraavat tarkasti toimialan kansainvälisiä markkinoita ja erityisesti Pariisin ilmastopöytäkirjasta aiheutuvia muutoksia toimialalle. Vapaaehtoinen päästökompensaatiotoiminta nähdäänkin vahvasti osana kansainvälistä ja jatkuvassa kehitystilassa olevaa järjestelmää. Suomessa on myös suhteellisen laaja joukko vapaaehtoista päästökompensaatiota ja hiilimarkkinoita yleisemmin tuntevia asiantuntijoita, jotka ovat työskennelleet jo pitkään erilaisissa työtehtävissä toimialan parissa.

Haastattelujen perusteella syntyy kuva siitä siltä, että vapaaehtoisia päästökompensaatiopalveluita tarjoavia yrityksiä on Suomessa tällä hetkellä yhteensä muutamia kymmeniä. Lisäksi monet uudet toimijat ovat osoittaneet kiinnostustaan toimialaa kohtaan ja uusia yrityksiä vaikuttaisi olevan vielä syntymässä toimialalle. Vapaaehtoisia päästökompensaatiopalveluita tarjoavia uusia yrityksiä on perustettu useita viimeisten kahden vuoden aikana. Toimiala ei kuitenkaan ole Suomessa uusi, vaan Suomessa on toiminut jo ainakin yli kymmenen vuoden ajan muutamia sellaisia yrityksiä, jotka tarjoavat tai ovat tarjonneet kompensaatiopalveluita sekä yksityisille että yrityksille. Nämä palvelut ovat perustuneet ainakin pääsääntöisesti kansainvälisiltä hiilimarkkinoilta hankittujen yksiköiden välittämiseen asiakkaille.

Päästökompensaationa tarjottavien palveluiden sisältö on saanut viime vuosina uusia muotoja erityisesti kansallisiin hankkeisiin perustuvien vapaaehtoisten kompensaatiopalveluiden muodossa. Kompensaatiopalveluita myyvien yritysten tarjoamat palvelut eroavatkin sisällöllisesti huomattavasti toisistaan. Vapaaehtoisten päästökompensaation myyminen voi pitää sisällään ainakin seuraavia eri tapoja:

- Kioton pöytäkirjan tunnistamien järjestelmien tuottamien yksiköiden välittäminen (tai mitätöiminen asiakkaan puolesta), mm. CDM-järjestelmä
- EU:n päästöoikeusyksiköiden välittäminen (tai jäädyttäminen asiakkaan puolesta)
- Kansainvälisten vapaaehtoisten hyvitysjärjestelmien mukaisten vähennysyksiköiden välittäminen (tai mitätöiminen asiakkaan puolesta) mm. Gold Standard ja Verra
- Kansallisten hankkeiden perustaminen ja/tai niistä saatavien hankkeiden ilmastohyötyjen myyminen joko kansallisen sertifikaatin alla tai sertifioimattomana toimintana (hankkeet lähinnä metsityshankkeita, joissa mm. istutetaan uusia taimia, pidennetään kiertoaikoja, parannetaan metsänhoitoa, sovitaan määräaikaista metsän suojelusta, lykätään valmiiden hiilinielujen hakkuita, lannoitetaan valmiita hiilinieluja, hillitään maaperään kulkeutuvia päästöjä ja ennallistetaan soita).

Yritykset ja kuluttajat hyödyntävät kompensatiopalveluita suhteellisen monipuolisesti keinona hyvittää omia päästöjään. Yritykset ja kuluttajat voivat ensinnäkin kompensoida suoraan omia päästöjään ostamalla edellä mainituista järjestelmistä saatuja yksiköitä (tai ostamalla yksiköiden mitätöimisen) tai kansallisista hankkeista saatavia ilmastohyötyjä. Jotkut yritykset ostavat itse päästöyksiköitä suoraan kansainvälisiltä hiilimarkkinoilta, osa hyödyntää vapaaehtoista päästökompensaatiota tarjoavien yritysten palveluita. Yritykset kompensoivat esimerkiksi ennakolta joitakin asiakkaille tarjoamia tuotteita tai yrityksen toiminnasta yleisemmin aiheutuvia päästöjä. Yleensä kompensointi on otettu keinoksi täydentää omien päästöjen vähentämistä, eli yritys on jo muilla tavoin vähentänyt omia päästöjään ja vapaaehtoinen päästökompensaatio on tukenut jo tehtyjä toimia.

Vapaaehtoisia päästökompensaatiopalveluita hyödyntävät yritykset ovat havainneet, että tarjonta kansallisella kompensatiokentällä on lisääntynyt viimeisten vuosien aikana ja esimerkiksi yhteydenottoja kompensatiopalveluita tarjoavilta yrityksiltä tulee huomattavasti aikaisempaa enemmän. Haastatteluista selviää lisäksi, että kun asiakasyritykset ovat valinneet minkä päästökompensaatiota tarjoavan yrityksen (tai hankkeen) kautta yritys haluaa päästöjänsä kompensoida, on valintakriteerinä vaikuttanut erityisesti toiminnan luotettavuus. Lisäksi valintaan on vaikuttanut muun muassa hankkeiden sisällön ymmärrettävyys, jotta tämä voidaan kommunikoida selkeästi ulospäin omille asiakkaille.

Kotimaan markkinat

Vapaaehtoisen kompensatiotoiminnan toimialaa pidetään hajanaisena eri sidosryhmien kesken ja toimialan nähdään koostuvan hyvin eri tasoista toimijoista. Viime vuosina kansalliselle kentälle on tullut mukaan toimijoita, jotka tarjoavat kompensatiopalveluita, joiden ilmastohyödyt tuotetaan Suomessa. Kansallisia hankkeita hallinnoivien toimijoiden keskuudessa esiintyykin näkemys siitä, että kolmansissa maissa toteutettaviin hankkeisiin liittyy riskitekijöitä, joiden johdosta esimerkiksi kompensatiopysyvyyttä on vaikea kontrolloida ja myös kompensoijan on vaikea näin ollen seurata hankkeen tapahtumia (mm. metsän pysyvyys, ihmisoikeusnäkökulma). Kotimaisten hankkeiden tuottajat ja niistä saatavien hyötyjen välittäjät ovatkin kokeneet kotimaiset hankkeet ja niiden toteuttamisen turvallisiksi ja avoimeksi tavaksi lähteä tuottamaan kompensatiohankkeita.

Suomessa ei ole kuitenkaan olemassa yleistä kansallista vapaaehtoisen päästökompensaatiotoiminnan sertifiointijärjestelmää, joiden alle kansalliset hankkeet voitaisiin rekisteröidä. Kansallisille markkinoille on alkanut syntyä joitakin yksittäisiä suomalaisten yritysten perustamia sertifiointijärjestelmiä. Haastatteluista käy ilmi, että

kansallisia hankkeita hyödyntävät yritykset huomasivat toimintaansa perustaessaan, että Suomessa ei ole olemassa kotimaiseen tarpeeseen hyvin sopivaa kansainvälistä sertifiointimallia. Esimerkiksi Gold Standardin ja VERRAn sertifiointiin tutustuminen avasi joillekin yrityksille sen, että näkökulma näissä järjestelmissä on hyvin kehitysyhteistyölähtöinen, ja tämän lähtökohdan ei katsottu sopivan kovinkaan hyvin länsimaiseen/pohjoismaiseen/suomalaiseen tekemiseen. Lisäksi haastatteluissa toetaan, että uusia yrityksiä kannustettiin esimerkiksi ministeriötasolta luomaan omia sertifiointijärjestelmiä ja kehittämään kentän itsesäntelyjärjestelmää.

Suomessa on olemassa ainakin yksi voimassa oleva kansallinen standardi ja sen rinnalla toimiva rekisteri. Tämän sertifikaatin alla tapahtuvassa krediittien kaupankäynnissä omistusoikeus digitaaliseen sertifikaattiin siirtyy ostajalle transaktion hetkellä. Sen voi myydä eteenpäin toiselle ostajalle tai sen voi mitätöidä oman yrityksensä päästöjen neutraloimiseksi. Suomessa on valmisteilla myös ainakin toinen kansallinen vapaaehtoiseen päästökompensaatiotoimintaan tarkoitettu standardi. Kansalliset standardit on tällä hetkellä kuitenkin tarkoitettu vain muutaman suomalaisen yrityksen toiminnan sertifiointiin (mukaan lukien kehitteillä oleva standardi), joten toimialan kattavasta itsesäntelyjärjestelmästä ei voida vielä puhua. Standardien lisäksi joidenkin yritysten välillä on käyty myös keskustelua jonkinlaisen vapaaehtoisia päästökompensaatiopalveluita tarjoavien yritysten etuja edistävän yhdistyksen perustamisesta toimialan itsesäntelyn kehittämiseksi. Yhdistystä ei ole kuitenkaan vielä perustettu.

Päästökompensaation kysyntä lisääntymässä

Yleisesti ottaen vapaaehtoisen päästökompensaation harjoittaminen yrityssektorin toimesta nähdään myönteisenä asiana niin yritysten, asiantuntijoiden kuin kansalaisjärjestöjenkin näkemyksen mukaan. Esiin tuotiin kuitenkin myös erilaisia huolia toimintaan liittyen ja näitä huolia avataan tämän yhteenvedon myöhemmissä osissa. Haastatteluissa tuotiin esiin, että asiakasyritykset ovat osoittaneet lisääntyvässä määrin kiinnostusta kotimaisista hankkeista saatavien ilmastohyötyjen hyödyntämiseen. Haastatteluissa tuotiin esiin, että yritykset haluaisivat ostaa kotimaisilta hanketuottajilta ainakin siitä syystä, että rahat ohjautuisivat Suomeen ja mahdollisesti jopa tietylle maantieteelliselle alueelle, jossa asiakasyrityskin toimii. Kansallisiin hankkeisiin perustuvien kompensaatiohankkeiden hyödyntämiseen suhtaudutaan kuitenkin varovaisesti siksi, että Suomessa ei ole kansallisia standardeja osoittamassa toiminnan luotettavuutta ja myös kaksoislaskenta on niissä haasteena. Kotimaisten kompensaatiolähteiden osalta onkin herännyt huoli siitä, ovatko hankkeet todennettavia ja aidosti lisäisiä. Yritysten näkemyksen mukaan tällä hetkellä on suhteellisen vaikea löytää luotettavia kansallisiin hankkeisiin perustuvia kompensaatiopalveluita.

Lisäksi monet haastateltavat tunnustivat, että yksityisillä ihmisillä on tällä hetkellä kova halu tehdä enemmän kuin mihin viralliset järjestelmät kykenevät ja myös kuluttajat ovat kiinnostuneet kompensaatiotoiminnasta. Haastatteluissa todetaan, että maailmassa on meneillään ilmastokriisi ja kuluttajat ovat huolissaan omasta hiilijalanjäljestään ja sen vaikutuksista. Päästökompensaatioiden ostaminen nähtiin myös yhtenä tapana opettaa kuluttajia siitä, miten oman hiilijalanjäljen pienentäminen on ylipäänsä mahdollista ja mistä hiilijalanjälki syntyy ja tätä pidettiin kannattavana tavoitteena. Haastatteluissa tuotiin myös esiin, että vaikka kompensaatiopalveluiden myyminen ei auttaisikaan Suomea sen omissa päästötavoitteissaan, niin esimerkiksi kuluttajien ja yritysten ostamana palveluiden hyödyntäminen auttaa ilmastoa kuitenkin maailmanlaajuisesti ajateltuna.

Lisäksi haastatteluissa tuotiin esiin, että Maailmanpankki on arvioinut, hiilidioksidipäästöjen hinnoittelu tulee tulevaisuudessa laajenemaan merkittävästi ja vapaaehtoiset hiilimarkkinat toimivat keinona mahdollistaa tämä laajentuminen.

Ongelmia ja haasteita nykytilassa

Toiminnan luotettavuus ja yhteiset pelisäännöt

Monet haastateltavat toivat esiin, että valtion organisoimaa yhteistä keskustelua vapaaehtoisen päästökompensaatiokentän sääntelemättömyydestä ja sen voimakkaan kehityksen vaikutuksista on toivottu jo muutaman vuoden ajan. Rahankeräyslakihankkeen kautta tullutta avautusta yhteiselle pohdinnalle pidettiinkin laajasti hyvin tervetulleena, vaikka useimmat haastateltavat pitivät keskustelua rahankeräyslain ja päästökompensaatiotoiminnan välisestä suhteesta erikoisena. Haastatteluissa tuotiin ensinnäkin esiin, että vapaaehtoisen päästökompensaation markkinoilla on esiintynyt jopa petollista toimintaa, ja kun on kyse pehmeistä arvoista, niin petollinen toiminta vaikuttaa helposti alan maineeseen ja vaikuttaa kielteisesti hyvällä asialla olevaan toimintaan. Haastatteluissa mainittiin myös, että uutisointi vapaaehtoisen päästökompensaation ympärillä on Suomessa vaikuttanut olevan viime aikoina valitettavan negatiivisessa sävyssä ja tästä saattaa muodostua kuluttajalle mielikuva, että toiminta on lähtökohtaisesti huijausta, vaikka näin ei ole. Haastateltavat toivatkin esiin, että olisi hienoa saada yhteisessä keskustelussa rakennettua johtopäätöksiä siitä, mikä on luotettavaa vapaaehtoista päästökompensaatiotoimintaa.

Monet haastateltavat totesivat pitävänsä tärkeänä, että ihmisiä ei tulisi johtaa harhaan ja tämän tavoitteen toteuttamiseksi vapaaehtoiselle päästökompensaatiolle toivottiin sääntelyä. Näin toiminnassa mukana olevat mahdollisesti vilpillisessä mielessä toimivat tai kompensaatiotoiminnassa uudet ja niin sanotusti tietämättömät yritykset saataisiin toimintaan yhdenmukaistavan sääntelyn piiriin. Esiin tuotiin, että tällä hetkellä päästökompensaationa myydään esimerkiksi palveluita, joiden perustana ei ole aidosti tapahtunut hiilensidonta ja tämä voi johtua yritysten osaamattomuudesta. Päästökompensaatiota koskevassa keskustelussa nähtiinkin riskinä, että siinä päädytään lopulta myymään harhakuvia ihmisille. Esiin tuotiin, että lähtökohtana päästökompensaatiota koskevassakin keskustelussa tulisi olla, että suorat ja epäsuorat päästöt täytyy pystyy eliminoimaan tiukassakin aikataulussa ja päästökompensaatiohankkeiden tulisi olla vain täydentävä toimi näiden jälkeen. Vapaaehtoisesta päästökompensaatiosta ei ole helposti saatavilla selkeää tietoa vaan aiheeseen perehtyminen vaatii aikaa ja osaamista. Sääntelyn puuttumisen katsottiin voivan johtaa jopa alan luotettavuuden heikkenemiseen ja mainehaittaan. Jos joku toimija toimii vilpillisesti, niin sen jälkeen koko vapaaehtoisen päästökompensaatiokentän toiminta voi olla vaarassa.

Kansallisten metsähankkeiden (yritykset) osalta tuotiin esiin, että kentällä on tällä hetkellä mukana aika paljon vilttejä toimijoita. Toimijat ovat mukana toiminnassa hyvässä tarkoituksessa, mutta tietopohja sen suhteen mitä kompensaatio oikeastaan edellyttää ja pitää sisällään, on heikko. Haastatteluissa tuotiin esiin, että joillakin toimijoilla ei ole ymmärrystä laadunvarmistamisesta, eli sen varmistamisesta että toiminta on lisäistä, pysyvää (varmistetaan että hiili sidotaan metsään seuraavaksi 50-100 vuodeksi) ja että kaksoislaskennan ongelma vältetään. Järjestötoimijoiden puolelta tuotiin puolestaan esiin,

että kun toiminnassa on käytetty kompensatio-termiä, niin on mietitty pystytäänkö lahjoittajille osoittamaan riittävällä tarkkuudella kompensatation toteutuminen. Eräät järjestöt ovatkin lopettaneet kompensatiotermin käytön kokonaan. Esiin kuitenkin tuotiin, että toiminta on edelleen joissain tapauksissa niin sanotussa välitilassa, eli toiminnassa on päästökompensaation elementtejä ja erityisesti yksityiset lahjoittajat hahmottavat, että he kompensoivat päästönsä kun he "ostavat" kompensatiopalveluita järjestöltä.

Rahankeräyslain näkökulma

Haastatteluissa tuotiin myös esiin voimakas huoli siitä, millaisia vaikutuksia rahankeräyslain soveltamisesta vapaaehtoiseen päästökompensatation aiheutuu. Esiin tuotiin, että jotkut päästökompensatiopalveluita myyvistä yrityksistä ovat joutuneet lopettamaan tai keskeyttämään vapaaehtoisen päästökompensaation myymisen tai välittämisen asiakkailleen, koska Poliisihallitus on katsonut, että toiminnassa on kyse rahankeräyslain mukaisesta rahankeräyksestä. Kyse on ollut lähtökohtaisesti kuluttajille tarjottavasta vapaaehtoisesta kompensatiosta, jossa kuluttaja on voinut valita joko ostotapahtuman yhteydessä tai siitä erillään kompensoida jonkun tietystä toimesta aiheutuvan tai tietyn tuotteen ostamisesta johtuvan hiilijalanjäljen. Osa haastateltavista katsoi, että viranomaisen nykyiset rahankeräyslain tulkinnat on aiheuttanut haastavia tilanteita kentän toimijoille ja tilanne tulisi ratkaista nopeasti.

Lisäksi haastatteluissa tuotiin esiin, että eräät yritykset ovat ottaneet vapaaehtoisen päästökompensaation osaksi yrityksensä strategiaa, mutta toiminnan sisällyttäminen yrityksen toimintaan on haasteellista nykylainsäädännön puitteissa. Lisäksi toiminnan sisällyttäminen yritysten omaan toimintaa edellyttää huomattavia investointeja joihin ryhtyminen on haastavaa, sillä oikeustila näyttäytyy epäselvänä toimijoille. Tästäkin näkökulmasta oikeudellisen tilan selventämistä toivottiin kiireisesti.

Monet haastateltavat myös katsoivat, että kansallinen rahankeräyslainsäädäntö estää tällä hetkellä kuluttajien osallistumisen ilmastotalkoisiin. Samalla katsottiin, että lainsäädäntö estää näin myös päästökompensatiotoimintaan liittyvän kehitystoiminnan, digitaalisten alustojen kehittämisen, erilaisen palvelumuotoilun luomisen ja uusien konseptien kehittämisen, joista saadaan hyötyjä myös muille kansallisesti alueille.

Lisäksi tuotiin esiin, että Poliisihallituksen linjaus kyseenalaistaa ison osan kaikesta yritysten tekemästä ilmastotyöstä, jos se kehystetään vastikkeettomaksi hyväntekeväisyydeksi. Tämä tarkoittaa sitä, että muukin yritysten tekemä ilmastotyö joutuu kyseenalaiseen valoon ja sijoittamisen ja hyväntekeväisyyden rajapinta hämärtyy (esim. clean tech startuppiin sijoittaminen). Haastatteluissa tuotiin esiin näkemys, jonka mukaan Poliisihallitus ei ole selvittänyt ilmastopolitiikan perusmekanismeja, jotka toimivat pohjana sen ymmärtämiselle, onko vastikkeellista toiminnasta vai ei.

Haastatteluissa myös todettiin, että tiedossa ei ole, että muissa Euroopan maissa olisi herännyt samanlaista keskustelua vapaaehtoisen päästökompensaation ja rahankeräyslain välisestä suhteesta kuin Suomessa. Esiin tuotiin näkemys, että syynä tähän on Poliisihallituksen tulkinta, joka poikkeaa siitä, miten päästökompensatiotoimintaa on vakiintuneesti lähestytty kansainvälisellä tasolla.

Päästökompensaatio ja kansallinen ilmastopolitiikka

Lisäksi haastatteluissa pohdittiin vapaaehtoisen päästökompensaation suhdetta yleisemmin ilmastopolitiikkaan. Osa haastateltavista katsoi, että päästökompensaatiolla ei tulisi olla mitään roolia ilmastopolitiikassa, sillä päästövähennysten kannalta suurin riski on se, että vapaaehtoiset päästökompensaatiot alkavat vaikuttaa siihen, miten kansanvälisiä tai kansallisia ilmastovelvoitteita pakottavasti asetetaan. Eri tahot voivat lopulta välttää päästövähennyksiä ostamalla jostain kompensatiota sen sijaan että ne vähentäisivät omia päästöjään ja tällaista tilannetta ei tulisi päästää syntymään. Suurin osa haastateltavista puolestaan katsoi, että vapaaehtoisille päästökompensaatioille pitäisi olla tilaa ilmastopolitiikassa viimesijaisena keinona, sen jälkeen kun toimijat ovat toteuttaneet omien päästöjensä vähennyksen. Näin ollen myös vapaaehtoisen päästökompensaation pitäisi olla mahdollista ja kansallisten markkinoiden syntymistä pitäisi edistää.

Toiminnan varallisuus oikeudellisesta luonteesta*Päästökompensaation luonteen elementit*

Haastatteluista kävi ilmi, että eri toimijat hahmottavat päästökompensaation varallisuus oikeudellisen luonteen eri tavoin. Useat haastateltavat toivat esiin, että he eivät ole aikaisemmin joutuneet miettimään toiminnan luonnetta sen vastikkeellisuuden näkökulmasta sillä kansainvälisessä kontekstissa toimintaa on aina pidetty vastikkeellisena kaupankäyntinä. Suurin osa haastateltavista ei ollut juridiikan tai varallisuus oikeuden asiantuntijoita. Näin ollen arviot siitä, mistä toiminnan vastikkeellisuus muodostuu, olivat käytännössä pohdintaa siitä, mistä elementeistä vapaaehtoinen päästökompensaatio muodostuu erityisesti erotuksena kansalaisjärjestöjen tekemään ilmastomyönteiseen työhön. Esiin tuotiinkin, että on valitettavaa, että vapaaehtoista päästökompensaatiota koskevaa keskustelua joudutaan käymään rahankeräyslakihankkeen kehityksessä, joka ei ota huomioon miten iso osa kansainvälisestä ilmastopolitiikasta on rakentunut kompensaaation vastikkeellisuuden varaan. Esiin tuotiin näkemys, jonka mukaan rahankeräyslaista tuleva näkökulma tuo keskusteluun voimakkaan hyväntekeväisyyskontekstin, joka unohtaa nämä vahvat kytkökset kansainväliseen taustaan.

Lähtökohtaisesti haastateltavat katsoivat, että vastikkeellisuutta tarkasteltaessa kansallisessa kontekstissa on ensinnäkin erotettava yritysten välinen kauppa ja yritysten ja yksityisten välinen kauppa. Ongelman nähtiin liittyvän erityisesti kuluttajille suunnattuun kauppaan julkisen keskustelun perusteella.

Pääsääntöisesti vapaaehtoinen päästökompensaatiotoiminta nähtiin sidosryhmien toimesta vastikkeellisena ja erillisenä toimintana yleisestä ilmastotyöstä. Toiminta nähtiin tiivistä osana pitkän historian omaavaa kansainvälistä kehitystä ja olemassa olevia hiilimarkkinoita, joissa päästövähennykselle määritellään hinta ja sitä kaupataan ja pystytään mittaamaan. Vastikkeellisuuden elementit liitettiin usean haastateltavan näkemyksen mukaan päästövähennysyksiköitä ”tuottavaan” sertifiointijärjestelmään ja muun muassa kompensaaatiopalveluun sisältyvään päästöjen laskemiseen. Sitä, miten päästövähennysyksikön kauppa tapahtuu, eli saako asiakas yksikön itselleen, tai tekeekö joku mitätöinnin asiakkaan puolesta, ei nähty oleellisena kysymyksenä sen suhteen, kun mietitään mikä on aidosti ilmastohyödyllistä kompensatiota ja lisäistä. Esiin tuotiin vertauksena se, että Suomen valtio ostaessaan päästövähennysyksiköitä ei myöskään saa yksiköitä fyysisesti

itselleen. Suomi on maksanut kauppasumman rahastonhoitajalle, joka on hoitanut yksiköiden verifiointin siten kun kansainväliset säännöt edellyttävät. Rahastonhoitaja sitten huolehtii, että yksiköt on kirjattu rekisteriin ja yksiköt lopulta mitätöidään.

Monet haastateltavat katsoivat, että silloin kun kompensatiotoimi (päästöyksikön ostaminen/mitätöinti/jäädyttäminen tai hankkeen tuottaman ilmastohyöty) on aidosti lisäinen, niin kyseessä on vastikkeellinen toimi. Lisäisyyttä pidettiin yleisesti ottaen yhtenä tärkeimmistä elementeistä vastikkeellisuuden arvioinnissa. Vapaaehtoinen päästökompensaatiotoiminta nähtiin yleisesti ottaen myös palveluna, jonka sisältönä on lupaus siitä, että joku poistaa asiakkaan puolesta hiilidioksiditonin ilmakehästä (tapoja on monia). Osa haastateltavista puolestaan katsoi, että palvelun sisältö ei koostu pelkästä hiilidioksidin poistamisesta ilmakehästä (tai ilmakehään päätyminen estämisestä), vaan tämän lisäksi poistotapahtuma tulee vielä todentaa/verifioida. Tässä käytetään luotettavia metodeja ja riippumatonta todentajaa. Vastikkeellisuuskriteerin katsottiin toteutuvan esimerkiksi siinä mielessä, että asiakasyritys saa kompensatiopalvelun ostaessaan vastikkeeksi jotain sellaista, mikä on tuotettu jollain ihmisten tekemällä toimenpiteellä, vaikkakin kyse olisi immateriaalisesta hyödykkeestä.

Lisäksi esiin tuotiin näkökulma, että vaikka päästökompensaatio hyödyttää tosiasiasa myös muita kuin kompensatiosta ostajaa, tämä ei tarkoita, että kyseessä ei voisi olla vastikkeellinen toimi. Esimerkkinä tästä ajatuksesta esitettiin erilaisia päästökompensaation ja palvelun vertauksia, kuten siivouspalvelun tai puutarhanhoidon esimerkkejä, joissa palvelun tuottaminen hyödyttää myös muita kuin varsinaista työ tilaajaa.

Lisäksi haastattelussa pohdittiin vastikkeellisen päästökompensaatiotoiminnan suhdetta kansalaisjärjestöjen tekemään ilmastotyöhön. Monet yritysten edustajat ja päästökompensaatioon perehtyneet asiantuntijat eivät tunteneet järjestökentän tekemän ilmastotyön sisältöä niin tarkasti, että he olisivat osanneet arvioida näiden kahden toiminnan liittymäpintoja. Jotkut haastateltavista kuitenkin tunnistivat, että järjestöjen tekemässä ilmastomyönteisessä työssä on tunnistettavissa aivan samoja piirteitä kuin yritysten myymässä päästökompensaatiossa. Esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliiton Hiilipörssin toiminnassa tunnistettiin tapahtuvat hiilidioksiditonin poistaminen ilmakehästä, vaikka hanketta ei ole muodollisesti tuotettu vastaavalla tavalla kuin kansainvälisten sertifikaatin mukaisia hankkeita ja niiden päästöyksiköitä. Tässä toiminnassa ei ole esimerkiksi kyse päästövähennysyksikön muodostamisesta ja näiden yksiköiden välittämisestä eteenpäin kaupankäynnin kohteena, mutta hankkeessa tapahtuu kuitenkin tilastollinen hiilidioksiditonin määrän poistaminen ilmakehästä.

Vastikkeellisuutta tarkasteltiin myös siitä näkökulmasta, mitä päästökompensoitu tai hiilineutraali tuote konkreettisesti pitää sisällään, eli minkälainen lupaus siitä kuluttajalle annetaan. Vastikkeellisuuteen nähtiin vaikuttavan tällaisessa tapauksessa sen, onko tuotteesta tiedossa, paljonko sen kuluttaminen on tuottanut päästöjä tarkasti. Lisäksi tuotiin esiin näkemys, jonka mukaan hiilijalanjäljen kompensoinnin pitäisi olla vähintään yksi yhteen sen määrän kanssa, kuinka paljon päästöjä on syntynyt. Päästövähennysyksiköiden osalta se tarkoittaisi sitä, että kuluttajalle tarjottu palvelu mitätöi päästöjä vastaavan määrän rekisteristä ja kuluttajalla on tarvittaessa mahdollisuus saada selville mistä hankkeesta ne ovat peräisin, minkä standardin alla hanke toimii ja kuka hankkeen on toteuttanut.

Päästövähennysyksikön rooli

Useat haastateltavat katsoivat, että vastikekeskustelun olennaisin asia on nimenomaan päästöyksikkö, joka muodostaa toiminnan vastikkeellisuuden ytimen sen kaupallisen arvon vuoksi. Suomessa on voimassa laki Kioton mekanismien käytöstä (109/2007), jossa on määritelty tietyt päästöyksiköt ja tämän jälkeen on tullut vielä EU:n päästökauppalaki (311/2017), jossa on määritelty EU:n järjestelmän mukaiset yksiköt. Molemmista mainituista järjestelmistä verottaja on antanut ohjeet miten ne verotuksellisesti käsitellään ja on rinnastanut yksiköt ohjeistuksessaan muun muassa arvopapereihin. Haastatteluissa todettiin, että lakiin perustuvien järjestelmien rinnalle on syntynyt vapaaehtoiset markkinat, joiden sisällä on luotu samantyyppiset järjestelmät. Tältä toiminnalta puuttuu lainsäädäntöpohja, mutta tosiasiallisesti kyse on samanlaisesta toiminnasta ja toimintaa tulisi juridisesti kohdella samalla tavalla.

Haastatteluissa arvioitiin myös päästövähennysyksikön luonteen muuttumista vastikkeellisesta vastikkeettomaksi sinä hetkenä, kun päästöyksikkö poistetaan markkinoilta (mitätöidään/jäädytetään). Kaikilla haastateltavilla ei ollut näkemystä asiaan, mutta tämän erityisesti kuluttajille suunnatun kaupan osalta tunnistettiin, että haasteet toiminnan vastikkeellisuuteen liittyen saattavat liittyä siihen, että kuluttaja ei saa välttämättä omistusoikeutta myytävään yksikköön vaan palvelussa on kyse tuolloin yksikön mitätöimisestä asiakkaan puolesta. Lisäksi esiin tuotiin näkemys, että yksikön jälleenmyyntiarvolla hiilimarkkinoilla voi olla myös vaikutusta vastikkeellisuuteen vaikuttavana elementtinä.

Kompensaatiotoiminta palveluna

Kuten edellä on todettu, monet haastateltavista hahmottivat vapaaehtoisen päästökompensaatiotoiminnan palveluna, jossa asiakkaalle annetaan lupaus siitä, että joku poistaa asiakkaan puolesta hiilidioksiditonin ilmakehästä. Yhtenä tapana toteuttaa mainitunlainen palvelu, on myydä asiakkaalle päästövähennysyksiköihin / päästöoikeusyksiköihin perustuva kompensatiotapahtuma.

Päästövähennysyksiköihin tai päästöoikeusyksiköihin perustuvaan kompensatiopalveluun katsottiin liittyvän kaksi vaihtoehtoista tapahtumaa. Ensimmäkin kompensatio voi tapahtua päästövähennysyksiköiden tai muiden mitattujen sertifioitujen yksiköiden (tonniyksikkö) omistusoikeuden siirron kautta. Tällaisessa tilanteessa voidaan joko tehdä sopimus siitä, että yksikkö on kaupan kohteena ja sopia erikseen sen ehdoista, hinnasta ja siitä milloin yksikön omistusoikeus siirtyy (joko välittömästi/allegkirjoituksella/myöhemmin). Toisaalta palvelu voi omistusoikeuden siirron sijaan muodostua siitä, että yksikkö kuoletetaan asiakkaan puolesta tai jäädytetään erilliselle tilille, niin että sitä ei voida enää ostaa toista kertaa. Kompensaatiopalveluihin voi sisältyä myös laatuksiteerit koskien sitä, mitä mitätöidään, ja mistä projektista mitätöivät yksiköt tulevat. Haastatteluissa todettiin, että välitettävät yksiköt ovat yleensä myös hyvin jäljitettävissä. Haastatteluissa tuotiin esiin, että markkinoilla esiintyy molempia malleja ja ne voivat olla myös sekoittuneita toisiinsa siten, että asiakkaan kanssa voidaan sopia, että yksikkö ensin siirtyy ostajan omistukseen ja sen lisäksi yksikkö luvataan kuolettaa asiakkaan puolesta. Tällöin kompensointi de facto tapahtuu.

Toisaalta kuitenkin katsottiin, että vaikka päästövähennyksellä ei olisi enää jälleenmyyntiarvoa (esim. omistusoikeus ei siirry), niin sen ostaneelle taholle kyse on kuitenkin vastikkeellisesta hyödykkeestä, sillä vastikkeena on kauppahinnasta ostajan

aiheuttamat päästöt on poistettu ilmakehästä. Lisäksi päästövähennysyksikön luonteesta todettiin, että päästövähennysyksikkö on käytännössä vain operatiivinen yksikkö, joka osoittaa, että joku kompensoi tarkasti sen mitä kuluttaa. Näin ollen päästövähennysyksikön välittämisen kuvailemista tietynsisältöisenä palveluna pidettiin täysin mahdollisena.

Lisäksi tuotiin esiin, että myös kansainvälisissä markkinamekanismien neuvotteluissa aletaan irtautumaan yksikköajattelusta, eli siellä puhutaan enemmänkin jo tilastollisista siirroista, jotka eivät välttämättä koskaan näy konkreettisina yksikköinä. Sen takia vaihdanta valtioiden välillä ei perustu enää yhteen hiilidioksidiekvivalenttitonniyksikköön, vaan siirrot voivat olla muutakin. Tästä näkökulmasta onkin tärkeää huomioida, että nämä eivät ole kaikki yhteismitallisia yksiköitä, eikä sitä tulisi välttämättä edellyttää myöskään kansallisessa lainsäädännössä.

Lisäksi tuotiin esiin, että todistustaakka osoittaa ilmastoteon tapahtuminen on sillä, joka tätä palvelua/tuotetta myy.

Vapaaehtoisen päästökompensaation sääntelytarpeet

Yleistä

Monet haastateltavista toivat esiin, että vapaaehtoisen päästökompensaation kenttä on muuttunut huomattavasti viime vuosina ja nyt kompensaatiopalveluita tarjoavat markkinat ovat sekavat. Alalla on suuri tarve neuvonnalle ja ohjeistukselle ja uuden yritykset pyytävätkin paljon erilaista tietoa alan asiantuntijoilta ja viranomaisilta. Suurin osa haastatelluista asiantuntijoista, viranomaisista ja sidosryhmien edustajista toivat esiin, että osa toimijoista tunnustetaan asiansa osaaviksi, mutta mukana on myös huonommalla tietopohjalla toimivia. Yleisesti nähtiin tarpeellisenä, että tätä voimakkaasti kehittyvää toimialaa säänneltäisiin tai alalle kehitettäisiin yhteiset pelisäännöt. Vapaaehtoisen päästökompensaation roolia ja sen mahdollisia sääntelytarpeita koskevan keskustelun hahmotettiin olevan suhteellisen laaja ja vaativa ja näin ollen myös aikaa vievä ja keskustelulle tulisi näin ollen varata riittävästi aikaa. Rahankeräyslakihankkeen aikataulua pidettiin tämän keskustelun käymiselle liian lyhyenä.

Haastatteluissa toistui näkökulma, jonka mukaan vapaaehtoisen päästökompensaatiokentän nopea kehittyminen ja kansallisten hankkeiden syntyminen nähtiin positiivisena mahdollisuutena. Toimintaan liitettyjen haasteiden nähtiin olevan ratkaistavissa järkevän sääntelykehityksen avulla, joka mahdollistaa erilaisten hankkeiden toteuttamisen aitoina ja lisäisinä. Lisäksi tuotiin esiin, että alan toimijoille tarvitaan varmuutta ja läpinäkyvyyttä. Sääntelyllä nähtiinkin olevan keskeinen rooli, kun alalle lähdetään luomaan toimintaa tukevia rakenteita. Esiin tuotiin myös, että mahdollisten ratkaisujen tulisi mahdollistaa erilaisia keinovalikoimia, koska valtion keinot eivät ole riittäviä ilmastomuutoksen näkökulmasta.

Monet haastateltavat lähtivät hahmottamaan vapaaehtoisen päästökompensaation sääntelytarpeita siitä näkökulmasta, että ensin tulisi selvittää mitä kompensaatiolla ylipäänsä tarkoitetaan. Esiin tuotiin, että jos toiminnan markkinoinnissa tai viestinnässä puhutaan kompensaatiosta, niin toiminnan täytyy myös täyttää tietyt kompensaation merkit. Näitä kompensaation merkkejä tai elementtejä tulisi pohtia yhteisessä keskustelussa. Myös osa järjestötoimijoista toi esiin, että järjestöt toteuttavat monipuolisesti erilaisia

ilmastohankkeita, mutta niitä ei voi kutsua kompensatioksi, jos ne ei täytä kompensatiotoiminnalle asetettuja kriteereitä.

Haastateltavat tunnistivat myös erilaisia käynnissä olevia selvityshankkeita, jotka voisivat tukea keskustelua vapaaehtoisen päästökompensaation sääntelytarpeista. Esiin tuotiin muun muassa ympäristöministeriössä käynnissä oleva Suomen ympäristökeskuksen UUSILMA-hanke, jossa arvioidaan päästökompensaation roolia yleisemmällä tasolla osana Suomen ilmastotavoitteiden saavuttamista ja maa- ja metsätalousministeriössä käynnistymässä oleva selvityshanke, joka keskittyy puolestaan tarkastelemaan lähinnä kansallisista metsityshankkeista saatavia ilmastohyötyjä. Monet haastateltavat toivat esiin, että Pariisin sopimuksen artikla kuuden soveltamista koskevat keskustelut ovat myös auki kansainvälisellä tasolla ja nämä ratkaisut tulevat vaikuttamaan moniin tärkeisiin vapaaehtoiseen kompensatioon liittyviin teemoihin, ja nämä ratkaisut tulisi huomioida kansallisissa ratkaisuisa.

Suurin osa haastateltavista ilmaisi kiinnostuksensa osallistua sellaiseen mahdollisesti valtion viranomaisen johdolla tehtävään työhön, jossa selvitettäisiin tarkemmin vapaaehtoisen päästökompensaation sääntelytarpeita, jos tällainen selvitystyö käynnistettäisiin.

Rahankeräyslaki

Haastatteluissa pohdittiin erilaisia vaihtoehtoja rahankeräyslain muuttamiseksi ratkaisuna rahankeräyslain ja päästökompensaatiotoiminnan välisen suhteen selkeyttämiseksi. Haastatteluissa toistui näkemys, jonka mukaan yhtenä ratkaisuvaihtoehtona olisi rajata vapaaehtoinen päästökompensaatiotoiminta rahankeräyslain soveltamisalan ulkopuolelle. Haastatteluissa pohdittiin paljon sitä, minkälainen toiminta rahankeräyslain ulkopuolelle tulisi lopulta rajata, sillä olemassa on hyvin erilaisia päästökompensaation muotoja ja eri asiantuntijoiden ja sidosryhmien välillä on erilaisia näkemyksiä siitä, mikä toiminta on luotettavaa ja laadukasta vapaaehtoista päästökompensaatiota. Pohdintaa aiheutti tämän aiheen ympärillä myös se, miten mahdollisessa rajauksessa tulisi huomioida järjestökentän harjoittama ilmastomyönteinen toiminta, jossa on päästökompensaation piirteitä.

Monet tahot toivat esiin, että yksinkertainen ja suhteellisen luotettava ratkaisu olisi rajata rahankeräyslain ulkopuolelle päästövähennysyksiköihin ja päästöoikeusyksiköihin perustuva kompensatiotoiminta. Toisaalta haastatteluissa tuotiin esiin näkemyksiä siitä, että kansainväliset standarditkaan eivät tunnu olevan riittäviä takaamaan toiminnan luotettavuutta. Monet haastateltavat myös huomauttivat, että rahankeräyslakia koskevassa hankkeessa ei tulisi pyrkiä ratkaisemaan päästökompensaation pelisääntöjä, jotka ovat kansainväliselläkin tasolla vielä muotoutumassa. Haastatteluissa huomautettiin, että jos vapaaehtoisen päästökompensaatiotoiminnan reunaehdoista säädettäisiin rahankeräyslaissa, niin käytännössä säädettäisiin jo valmiiksi vanhentunut laki, kun tätä toimintaa koskevat muut selvitykset ovat vielä kesken ja niistä saatavia tuloksia päästään hyödyntämään vasta tämän hankkeen määräajan päättymisen jälkeen. Vapaaehtoisen päästökompensaation reunaehtojen määrittäminen rahankeräyslaissa tarkoittaisi myös sitä, että Poliisihallitus soveltaisi tätä uutta sääntelyä. Useat haastateltavat katsoivat, että kompensatiotoiminnan reunaehtojen toteutumisen arviointi edellyttää hyvin pitkälle menevää ilmastopolitiikan asiantuntijuutta ja näin ollen tätä tehtävää ei tulisi osoittaa poliisille.

Yhtenä vaihtoehtoisena ratkaisuna nousi esiin mahdollisuus rajata päästökompensaatiotoiminta rahankeräyslain ulkopuolelle sanallistamalla vapaaehtoinen kompensatiotoiminta hyvin yleisluonteisesti ja tekemällä samalla rajanveto hyväntekeväisyystoiminnan ja palveluna tarjottavan päästökompensaation välille. Tässä yhteydessä monet haastateltavat kuitenkin katsoivat, että tällaisessa ratkaisussa olisi kyse vapaaehtoinen toiminnan "vapauttamisesta" ja tämä voisi johtaa huonompaan tilanteeseen, kun toiminnalla ei olisi minkäänlaisia kriteereitä. Pahimmassa tapauksessa ratkaisun katsottiin luovan puitteet harmaan talouden kasvamiselle, kun hyvän tekemisen nimissä voitaisiin harjoittaa toimintaa ilman minkäänlaista valvontaa. Yleisesti katsottiin, että jos kompensatiotoiminta suljettaisiin rahankeräyslain soveltamisalan ulkopuolelle, niin kompensatiotoiminnalle tulisi säätää raamit, joissa määritellään toiminnan luotettavuus.

Käydyissä haastatteluissa melkein kaikki haastateltavat katsoivatkin, että vapaaehtoisen päästökompensaatiotoiminnan reunaehdoista ei tulisi lainkaan säätää rahankeräyslaissa. Rajauksen tekeminen päästöyksiköihin tarkoittaisi sitä, että kansallisiin hankkeisiin perustuvat kompensatiopalvelut katsottaisiin jatkossa hyväntekeväisyydeksi ja tämän rajauksen tekeminen olisi kannanotto siihen, minkälaista toimintaa pidetään tällä hetkellä luotettavana. Näin ollen suurin osa haastateltavista päätyi pohdinnassaan siihen, että rahankeräyslakiin tehtävän rajauksen ei tulisi perustua päästöyksiköihin vaan ratkaisumahdollisuuksia tulisi vielä tarkastella laajemmin. Lähes kaikki haastateltavat toivoivat, että keskustelu luotettavan vapaaehtoisen päästökompensaatiotoiminnan reunaehdoista tulisi järjestää rahankeräyslakihankkeesta erillisenä keskusteluna ja tätä keskustelua varten tulisi perustaa oma hanke.

Haastatteluissa toistui myös näkemys, jonka mukaan rahankeräyslakiin mahdollisesti otettavan päästökompensaatiotoiminnan rajauksen määritelmän tulisi olla niin yleinen, että sen piiriin mahtuisi monenlainen toiminta. Määritelmän tulisi olla teknologianeutraali ja ennakoida tulevia uusia hiilidioksidin keräysmuotoja. Näin ollen ei tarvitsisi joka vuosi muuttaa aina juuri uudistettua lainsäädäntöä. Haastatteluissa pohdittiinkin paljon vaihtoehtoa, jossa vapaaehtoista päästökompensaatiota lähestyttäisiin rahankeräyslain kontekstissa yleisenä palveluna, jossa maksetaan jollekin toimijalle siitä, että se vähentää päästöjen verran hiilidioksidia jossain muualla.

Kansalaisjärjestöt pitivät tärkeänä, että valmistelussa huolehditaan siitä, että rahankeräyslakiin mahdollisesti tehtävien muutosten johdosta ei käy niin, että päästökompensaatio ilmastoa hyödyttävänä työkaluna mahdollistetaan vain yritystoimijoille. Haastatteluissa tuotiinkin esiin ehdotus, että rahankeräyslaki mahdollistaisi jonkinlaisen hybridimallin päästökompensaation tarjoamisen suhteen siten, että kompensatiotoiminta voitaisiin katsoa osittain hyväntekeväisyydeksi ja osittain liiketoiminnaksi. Tämä näkyisi esim. siten, että toiminnan arvonlisäverottomuus olisi mahdollista kun kyse olisi hyväntekeväisyytenä harjoitettavasta päästökompensaatiotoiminnasta.

Haastatteluissa myös todettiin, että jos vapaaehtoiselle päästökompensaatiotoiminnalle luodaan joku uusi järjestelmä, niin järjestelmään liittymisen tulisi olla mahdollista myös järjestöille. Haastatteluissa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että jos jokin ratkaisu rajataan rahankeräyslain ulkopuolelle liiketoimintana, niin tästä toiminnasta tulee liiketoimintaa myös järjestösektorille. Toiminta voidaan katsoa helposti myös kansalaisjärjestöjen harjoittamana verotettavaksi toiminnaksi, sillä verottajalla on suhteellisen alhainen raja siihen, kuinka paljon yleishyödyllinen taho saa tehdä kauppaa. Jos raja ylittyy, niin verottaja ei katso

toimijaa enää yleishyödylliseksi vaan toimija lukeutuu liiketoiminnan piiriin ja toiminta tulee esimerkiksi yhtiöittää erilliseksi yleishyödyllisestä toiminnasta. Myös kansalaisjärjestöt toivat esiin, että olisi hyvä, että päästökompensaatiotoiminta määriteltäisiin jossain muualla kuin rahankeräyslaissa.

Haastateltavat päätyivät pohtimaan sitä, mitkä tekijät erottavat päästökompensaatiotoimintaa ja hyväntekeväisyystoimintaa. Esiin tuotiin ajatus, jonka mukaan rahankeräyslakiin tehtävän rajauksen sisältönä voisi olla kompensaatiotoiminnan sisällön määrittelemine perusten näihin eroavaisuuksiin. Haastatteluissa myös pohdittiin, kannattaako vapaaehtoisen päästökompensaation osalta edes puhua hyvittämisestä tai kompensaatiosta, vai pitäisikö toiminta määritellä enemmänkin mitattavuuden kautta. Näin esim. kansalaisjärjestöjen työstä erotettaisiin mitattavat ilmastohyödyt, eli vaikka hiilikrediitit tai päästövähennysyksiköt. Ratkaisuvaihtoehtoja pohdittaessa nousi esiin myös ajatus siitä, että pohdittaessa rahankeräyslain ja päästökompensaatiotoiminnan välistä suhdetta tulisi luopua kokonaan käyttämästä kompensaation termiä ja miettiä sen sijaan minkälaisesta tapahtumasta kompensaatioissa on tarkkaan ottaen kyse ja edetä sitä kautta keskustelussa eteenpäin.

Lisäksi tuotiin esiin, että Suomen lainsäädännössä on jo aiemminkin tehty rajaus päästökompensaation sulkemisesta tietyn kansallisen lain soveltamisalan ulkopuolelle ja tätä esimerkkiä voitaisiin tarkastella myös tämän hankkeen yhteydessä. Hankintalakiin lisättiin säännös, jolla Kioton pöytäkirjan (SopS 13/2005) mukaisten sallittujen päästömääräyksiköiden, päästövähennysyksiköiden ja sertifioitujen päästövähennemien hankinnat suljettiin pois lain soveltamisalasta. Muutos oli välttämätön tehdä, jotta Suomi pystyi aikanaan toimimaan hiilimarkkinoilla ostajana.

Kaksoislaskennan haaste ja kansalliset hankkeet

Monessa haastattelussa nostettiin esiin ongelmallisuus kansallisten ilmastohyötyjä tuottavien hankkeiden hyödyntämisessä osana kompensaatiotoimintaa. Haastatteluissa todettiin, että koska Suomessa ei ole tällä hetkellä kaksoislaskennan poistavaa kansallista rekisteriä, jossa kansalliset kompensaatioon tähtäävät hankkeet erotettaisiin Suomen valtion ilmoittamista päästöjen vähentämistoimista, ei kansallisten hankkeiden osalta tulisi puhua lainkaan kompensaatiosta. Kun Suomi raportoi päästövähennystavoitteidensa toteutumisesta YK:lle ja EU:lle, niin kaikki päästöt mitkä täällä vähennetään, menevät osaksi valtion kiintiötä. Valtio on se, jolla on kansainvälisentason velvoitteet, eli jos esimerkiksi omia henkilökohtaisia päästöjä vähennetään (yksityishenkilö, yritys, kunta) niin valtio ottaa sen kaiken hyödyn valtiotasolla. Ongelman päästökompensaation osalta todettiin liittyvän nimenomaan kansallisiin metsityshankkeisiin, sillä LULUCF-sektori, eli kaikki toimet maankäyttö/metsäsektorilla otetaan laskennallisesti huomioon Suomen laskennassa ja näin ollen valtio laskee maankäyttö- ja metsityshankkeiden hyödyt edukseen.

Esiin nostettiin kysymys, kannattaako Suomessa edes lähteä miettimään edellytyksiä LULUCF-sektorin kansallisten hankkeiden toteuttamiselle, kun hankkeet eivät voi täyttää lisäisyyden kriteeriä kaksoislaskennan ongelmasta johtuen. Samassa huomautettiin, että jos kansallisia kriteerejä kompensaatiokentän toiminnalle lähdetäisiin luomaan, niin ekosysteemiperusteisten päästöyksiköiden osalta esimerkiksi lisäisyyden määrittely ja vuotojen estäminen ovat niin vaikeita, että kriteerien määrittelyyn ryhtymiseen suhtauduttiin varautuneesti.

Toisaalta haastattelussa tuotiin esiin, että suuri osa kansallisista hankkeista on sen verran pienimuotoisia, että ne eivät tulisi välttämättä edes näkymään kansallisessa inventaarioraportissa. Vaikutusten tulisikin olla kohtuullisen merkittäviä, jotta hankkeet näkyvät raportissa. Eräät kansallisten kompensatiohankkeiden toteuttajat puolestaan mielsivät oman toimintansa nimenomaan valtion metsäpääoman kasvattamiseksi, jota voidaan sitten hyödyntää Suomen kansainvälisten velvoitteiden täyttämässä. Osa haastateltavista myös totesi, että kaksoislaskennan ongelmasta huolimatta kyse on lähtökohtaisesti kuitenkin ilmastoja hyödyttävästä toiminnasta eikä kaksoislaskennan ongelman vuoksi kansallisia hankkeita tulisi ainakaan kieltää.

Useat haastateltavat kuitenkin katsoivat, että kaksoislaskennan ongelma täytyy ratkaista ennen kuin Suomessa toimivat kompensatiot voidaan tehdä mahdolliseksi. Yleisesti katsottiin, että päästökompensaation koko ajatus on se, että kompensaaion tapahtuminen edellyttää että kaksoislaskentaa ei tapahdu. Tämän ratkaiseminen edellyttää aktiivisia toimia lainsäädäntötasolla.

Lisäksi nostettiin esiin, että ilmastolain uudistuksen yhteydessä arvioidaan esimerkiksi miten kuntatasolla ja yritysten näkökulmasta vähennykset voidaan erottaa valtion ”potista”. Jonkinlaisen kansallisen rekisterin luomista pidettiin monen eri tahon toimesta kannatettavana ideana. Rekisterin pitäjän toivottiin olevan valtion viranomainen. Esiin tuotiin ajatus esimerkiksi Luonnonvarakeskuksesta rekisterin pitäjänä. Rekisterin tarpeellisuutta arvioitiin myös siitä näkökulmasta, että rekisteriin voitaisiin kirjata sellaiset hankkeet, jotka täyttävät esimerkiksi lainsäädännössä asetetut toiminnan edellytykset ja näin ollen rekisteristä voitaisiin tarkistaa, mitkä toimijat täyttävät tietyt vähimmäisedellytykset, jotta toimintaa voitaisiin pitää luotettavana.

Esimerkkeinä mahdollisesta ratkaisusta kaksoislaskennan ongelman ratkaisemisen suhteen tuotiin esimerkiksi nyt Pariisiin sopimuksessa mukana olevien kehittyvien maiden järjestelmät, joissa heillä on oma rekisterinsä, joihin kerätään tieto hankkeista ja näin isäntämaa voi luvata hankkeen perustajalle, että jos hanke toteutetaan, se voidaan erottaa isäntämaan omien velvoitteiden raportoimisesta. Lisäksi erillisiä kaksoislaskennan ongelman poistavia rekisterijärjestelmiä on myös Perussa, Costa Ricassa, Kaliforniassa ja Vietnamin, joissa on käytännössä mietitty kansallisten vapaaehtoisten hankkeiden ja niistä saatavien ilmastohyötyjen laskeminen ja suhde valtion tavoitteisiin. Perussa on olemassa erillinen rekisteri, johon kirjataan vapaaehtoiset toimet ja valtio tekee sen jälkeen vastaavan määrän hyvityksiä tai jyvittää sen siten, että vapaaehtoiset toimijat eivät laske sitä hyötyä kahteen kertaan. Esiin tuotiin myös Suomessa aikanaan toteutettu tehdashanke, jossa Suomen valtio kanssa tehtiin sopimus Siilijärven tehtaiden toiminnassa syntyneistä päästövähennyksistä, joista osa käytettiin valtion kansainvälisten velvoitteiden täyttämiseen ja osa käytettiin yksityisillä markkinoilla.

Muita vapaaehtoisen päästökompensaatiotoiminnan sääntelytarpeita

Haastateltavien keskuudessa nousi esiin erilaisia näkemyksiä siitä, minkä järjestelmän tuottamat päästöyksiköt, krediitit tai muut ilmastohyödyt ovat luotettavan päästökompensaation tae. Haastateltavat toivat esiin myös eri järjestelmiä kohtaan esitettyä kritiikkiä. Päästökompensaatiota tuntevat asiantuntijat pitivät lähtökohtaisesti kansainvälisiin järjestelmiin ja standardeihin perustuvaa päästökompensaatiotoimintaa

luotettavampana kuin kansallisista kompensatiorankkeista saatavia hyötyjä. Yleisesti todettiin, että koska kansallisia hankkeita on syntynyt enemmän vasta viime vuosina, puuttuu tältä kentältä yhteiset säännöt toiminnalle ja jotkut haastateltavat näkivät kansallisiin kompensatiorankkeisiin perustuvan toiminnan jopa suoranaisena kuluttajien ja yritysten harhaanjohtamisena. Toisaalta esiin tuotiin myös, että kansallisten kompensatiorankkeiden ilmestyminen hiilimarkkinoille on positiivinen edistysaskel, kunhan toiminnalle varmistetaan läpinäkyvä ja luotettava toimintakehikko, jonka avulla vältetään muun muassa kaksoislaskentaan liittyvät haasteet. Lisäksi monet haastateltavat katsoivat, että nimenomaan kansallisten hankkeiden tukemisen kautta mahdollistetaan uusien ilmasto- ja ympäristöhyödyttävien innovaatioiden kehittyminen ja tätä kehitystä haluttiin tukea.

Haastatteluissa pohdittiin minkälaisia sertifiointijärjestelmiä olisi mahdollista käyttää todentamaan vapaaehtoista kompensatiorankkeiden toteutusta siten, että sertifiointi vastaisi siihen odotukseen, että se osoittaisi aidon kompensatiorankkeiden tapahtuvan. Esiin tuotiin ajatus, että lainsäädäntö voisi luoda puitteita uusienkin sertifikaattien luomiselle, niin että koko tilanteen ratkaisemista ei jätettäisi vain erilaisten sertifikaattien ja standardien varaan, vaan lainsäädännössä oltaisiin mietitty, mitä elementtejä hyvän kompensatiorankkeen tulee täyttää ja mitä edellytyksiä sertifikaatin tulisi näin ollen hankkeille asettaa. Kansallisen standardin luomisen mallina voitaisiin pitää kansainvälisiä standardeja niin, että standardissa huomioitaisiin muun muassa lisäisyys ja pysyvyys. Esiin tuotiin kuitenkin huomio, että eri standardit kehittyvät niin nopeasti, että toiminnan reunaehdoista säätäminen kovin yksityiskohtaisesti laissa ei olisi järkevää. Osa haastateltavista katsoi, että jos sallittu vapaaehtoinen päästökompensatiorankkeiden toteutus sidottaisiin esimerkiksi kansainvälisten standardien sisältöihin, estäisi se käytännössä uusien toimijoiden (kansalliset hankkeet perustana) toiminnan Suomen markkinoilla eikä tämä ole toivottu lopputulos.

Kansallisten hankkeiden osalta tuotiin monessa yhteydessä esiin, että näille hankkeille on saatava yhteiset reunaehdot. Tärkeinä elementtejä kansallisille pelisäännöille pidettiin lisäisyyden edellytyksen täyttymistä, läpinäkyvää prosessia ja jonkinlaista sertifiointia. Hankkeiden tulisi joko vähentää hiilidioksidia teknisillä keinoilla ja tai sitten ilmasto- ja ympäristöhyödyntämisellä kasvattamalla hiilinielua. Haastatteluissa todettiin, että yhteisten kriteerien avulla kansallisetkin hankkeet voisivat saada luotettavan ja aidosti ilmasto- ja ympäristöhyödyntävän statuksen. Esiin tuotiin myös huoli siitä, että jos kansallisia kompensatiorankkeita hallinnoivat yritykset saavat itse päättää vapaasti edellytykset kansalliselle standardille, niin voidaan siinä päätyä tarjoamaan tuotetta/palvelua, jonka ilmasto- ja ympäristöhyöty ei ole todellinen. Lisäksi tuotiin esiin, että valtio voisi olla mukana laatimassa kotimaista sertifikaattia, jonka mukaan kaikki toimisivat. Toisaalta haastatteluissa esitettiin kysymys siitä, miksi kompensatiorankkeiden toteutusta pitäisi ylipäänsä olla erillinen kansallinen sertifiointijärjestelmä, kun kansainvälisesti on olemassa jo luotettavia järjestelmiä.

Haastatteluissa tunnistettiin, että jos vapaaehtoisesta päästökompensatiorankkeiden toteutuksesta halutaan säätää laissa, niin se edellyttäisi vapaaehtoisen päästökompensatiorankkeiden määrittämistä. Esiin tuotiin, että määrittämisen voisi tehdä esimerkiksi valtioneuvosto, joka antaisi määrittämisen asetuksella kuultuaan ilmastopaneelia tai muita asiantuntijoita. Tässäkin yhteydessä katsottiin, että määrittämisen ei tulisi syntyä rahankeräyslain valmistelussa, vaan eri ilmasto- ja ympäristöasiantuntijoiden toimesta.

Monet haastateltavat toivat esiin, että vapaaehtoisen päästökompensatiorankkeiden toteutuksen valvovana tahona voisi toimia viranomaisena, jos sillä olisi riittävä asiantuntijuus aiheeseen. Valvovana

viranomaisena voisi olla esimerkiksi Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Myös ilmastopaneelilla nähtiin olevan sellaista asiantuntemusta, että sitä voitaisiin hyödyntää mahdollisessa uudessa valvontakehikossa jollain tavalla. Esiin tuotiin näkemyksiä, jonka mukaan valtion viranomaisen voisi esimerkiksi valvoa, että kompensatiotuotteet täyttävät jonkun luotettavan sertifiointin edellytykset, ja että tuotteille olisi olemassa jokin todistus tätä osoittamaan. Lisäksi haastatteluissa korostettiin sen merkittävyyttä, kuka voi toimia vapaaehtoista päästökompensaatiotoimintaa valvovana tahona, sillä toiminnan edellytysten toteutumisen arviointi on vaativaa ja syvälle menevää kompensatiotoiminnan asiantuntemusta edellyttävä tehtävä. Haastatteluissa pohdittiin muun muassa Ilmastopaneelin mahdollista roolia asiantuntijajaelimenä, joka ottaisi kantaa toiminnan reunaehtojen täyttymiseen.

Haastatteluissa esitettiin ajatus siitä, että valvontajärjestelmässä voitaisiin hyödyntää ilmoitusvelvollisuutta, jonka yhteydessä ilmoituksen antajalle syntyisi jonkinlainen selvitysvelvollisuus tai raportointi toiminnasta. Kyse voisi olla esimerkiksi itseraportoinnista, jota voidaan satunnaisesti tarkastaa. Esiin tuotiin myös näkemyksiä sen suhteen, että kentälle tulisi joka tapauksessa kehittymään ajan kanssa oma itsesääntelyjärjestelmänsä. Erityisesti julkinen keskustelu ja yleinen kiinnostus toimintaa kohtaan (media, ympäristöjärjestöt) toisivat esiin toiminnassa havaittuja epäkohtia ja tätä kautta myös itsesääntely tulisi lisääntymään. Tämä voisi vähentää tarvetta lainsäädäntöratkaisuille.

Valvonnan tarvetta pohdittiin myös toimialan maineen säilymisen näkökulmasta. Haastatteluissa todettiin, että toimialan hyvää mainetta ylläpidetään ensinnäkin sitä kautta, että kuluttajat ja muut asiakkaat näkevät että toimintaan voi luottaa ja toiseksi toimialan valvonnan luoman pelotteen kautta. Tässä yhteydessä todettiin, että itsesääntelyjärjestelmä ei välttämättä näin ollen toimisi ainoana keinona vaan lisäksi tarvittaisiin myös toimialan valvontaa. Lisäksi tuotiin esiin, että ideaalitapauksessa tuleva lainsäädäntö osaisi huomioida sen, että yksityinen sektori voi kehittää uusia tapoja ja keinoja sen suhteen, miten kompensatiota toteutetaan (innovaatioiden kehittyminen).

Haastatteluissa tuotiin myös esiin, että tässä hankkeessa olisi tärkeää seurata miten päästökompensaatioita käsitellään käynnissä olevassa ilmastolain uudistuksessa. Monet asiantuntijat kuitenkin toivat esiin, että ilmastolaki ei ole oikea paikka säätää vapaaehtoisesta päästökompensaatiosta, sillä laki on luonteeltaan puitelaki ja säätää ilmastotavoitteista hyvin yleisellä tasolla.

Lisäksi esiin tuotiin huomio, jonka mukaan mahdollisen uudessa vapaaehtoisen päästökompensaation sääntelyssä tulisi huomioida, että kyseessä on tuore toimiala, joka jossain määrin perustuu ihmisten hyväntekemisen tahtoon ja vapaaehtoiisiin maksuihin, ja tästä johtuen byrokratiaa ja siitä aiheutuvia kustannuksia tulisi välttää. Mahdolliset kustannukset jouduttaisiin vyöryttämään kuluttajille suunnattuihin hintoihin.

Kuluttajan ja lahjoittajan näkemys

Haastatteluissa tuotiin esiin useita kuluttajansuojan kannalta keskeisiä huolia. Esiin tuotiin huoli muun muassa siitä, miten kuluttaja voi arvioida, miten maksetulla hinnalla lopulta tehdään ilmastotekoja, eli ohjataanko rahat varsinaiseen ilmastotyöhön vai kuluuko veloitetut varat esimerkiksi yrityksen palkkakustannuksiin. Haastatteluissa tuotiin myös esiin, että nyt kun yrityksillä ei ole valvontaa tai velvollisuutta raportoida toiminnastaan, niin toiminnan saa

näyttämään luotettavalta jo se, että yritys voi osoittaa ostaneensa joistakin päästövähennysyksiköitä, mutta kukaan ei valvo kuinka paljon ja millaisista hankkeista ja millaiset kriteerit näissä hankkeissa on. Päästökompensaatiotoiminta nähtiin kuitenkin myönteisenä ja tarpeellisenä ja muun muassa kuluttajansuojaan liittyviä ongelmia toivottiin korjattavan esimerkiksi yritysten paremmalla viestinnällä suhteessa asiakkaisiin (oikeat termit käyttöön) sekä yhteisen ohjeistuksen tai sääntelyn luomisella.

Valtion rooli

Valtion roolista vapaaehtoisen päästökompensaatiotoiminnan valvojana ja ylipäänsä osallisena toimialan ohjaamiseen esitettiin erilaisia näkemyksiä. Toisaalta katsottiin, että valtion roolina voisi hyvin olla esimerkiksi informaation välittäjän rooli, eli valtion taholta voitaisiin lisätä tietoisuutta siitä, minkälaiset hyvitysmekanismit ovat luotettavia ja miten kuluttaja voi tietää mitä palveluita ostaa, jotta omat päästöt tulisivat kompensoiduksi. Lisäksi pohdittiin, tulisiko valtiolla olla mahdollisesti jokin rooli rekisterinpitäjänä, johon kerättäisiin tieto vapaaehtoisista ”valtion hyväksymistä” hankkeista. Lisäksi tuotiin esiin, että valtion tulisi joka tapauksessa selvittää, miten vapaaehtoisen päästökompensaation halutaan ylipäänsä näkyvän Suomen omien päästötavoitteiden saavuttamisessa. Mahdollisesti pitäisi ainakin miettiä, kuinka tehdään näkyväksi se osuus, joka Suomen päästötavoitteista on saavutettu vapaaehtoisilla kompensatioilla.

Hiilikompensaation laskeminen

Hiilikompensaation *laskeminen* tunnistettiin haastatteluissa keskeiseksi osaksi vapaaehtoista päästökompensaatiotoimintaa. Maaperään liittyvien hiilikompensaatiolaskelmien kysyntä on Suomessa lisääntynyt viimeisen kahden vuoden aikana vapaaehtoisten päästökompensaatiopalveluiden tarjoamisen yleistyessä. Laskelmia ostetaan palvelua myyviltä yrityksiltä ja myös Luonnonvarakeskukselta, mutta osa yrityksistä tekee laskelmansa itse. Osa haastateltavista yrityksistä totesi noudattavansa laskemissaan kansainvälisiä ohjeistuksia.

Hiilikompensaatio voidaan laskea monella eri tavalla ja monet haastateltavat toivatkin esiin, että laskelmienkin tekemiseen tulisi löytyä yhteisesti hyväksytty, läpinäkyvä ja todennettavissa oleva tapa. Olemassa on erilaisia standardeja, joiden perusteella laskelmien tekeminen on luotettavaa luotettavaksi. Esiin kuitenkin tuotiin, että kaikki päästökompensaatiopalveluita tarjoavat toimijat eivät hyödynnä standardeja laskelmissaan. Lisäksi tuotiin esiin, että laskentaa voi kyllä tehdä monella tavalla ja tasolla, mutta jos puhutaan siitä, että esimerkiksi yrityksen tai tuotteen ”hiilijalanjälki on neutraloitu”, niin silloin laskennan tulisi olla tehty standardeja noudattaen.

Laskelmia tehdään kahdenlaisia; esim. metsityksiin kohdistuvia hiilikompensaatiolaskelmia sekä jonkun tuotteen tai yrityksen elinkaarilaskelmia. Laskelmien tekemisen osalta on esitetty huolia muun muassa sen suhteen, että kun laskelmat tehdään metsän toteuttamasta hiilensidonnasta ja metsä kasvaa hitaasti ja hiilihyödyt saadaan vasta vuosikymmenten päästä metsitystapahtumasta, niin voidaanko hiilidioksidihyötyä myydä tapahtumasta, josta saadaan hyödyt vasta myöhemmin. Lisäksi esiin tuotiin huoli siitä, lasketaanko esimerkiksi tietyn tuotteen osalta pelkästä toiminnasta aiheutuva hiilijalanjälki (esim. kahvikupin/elintarvikkeen myyminen) vai myös sen alkutuotannon hiilijalanjälki

(tuotteeseen käytettävien ainesosien alkutuotannon hiilijalanjälki). Tällä hetkellä Suomessa ei ole olemassa sääntelyä tai ohjeistusta siitä, miten laskelmat tulisi tehdä.

Lisäksi tuotiin esiin, että yrityksen hiilijalanjäljen laskeminen on helpompaa vuositasolla. Erillisten tuotteiden elinkaarten laskeminen on hankalampaa. Tällä hetkellä kerätty tieto ei riitä erilaisten tuotteiden jalanjälkien yksityiskohtaiseen laskemiseen, mutta tätä kohti ollaan varmasti menossa tulevaisuudessa. Isompien kokonaisuuksien laskennassa tehty pieni virhe ei muuta laskelman totuudenmukaisuutta paljoakaan, mutta esimerkiksi yhden teepussin hiilijalanjäljen laskemisessa tehty virhe voi muuttaa hiilijalanjäljen totuudenmukaisuutta suurestikin. Tältäkin kannalta katsottiin, että päästökompensaatiotapahtuman myymisen rajoittaminen tietyn tuotteen yhteydessä tapahtuvaksi vaatisi palvelun tarjoajalta vaikeasti toteutettavien laskemien tekemistä.

Muuta (kompensaatiohankkeiden toteuttamisesta)

Lisäksi tuotiin esiin näkemys, jonka mukaan yrityksen on vaikea lähteä itse tekemään alusta asti tyhjästä kompensatiohanketta. Tästä näkökulmasta katsottuna palveluita välittävien asiantuntijaorganisaatioiden rooli korostuu. Toimiala vaatii paljon asiantuntemusta ja resursseja, sillä toiminnassa tulee muun muassa valita kehittyvistä maista sellaisia hankkeita, jotka pystytään todentamaan. Hankkeissa tulee vastaan tyypillisiä kehitysyhteistyöongelmia aina korruptiosta lähtien. Lisäksi korkeat vaatimukset ilmastohyödyn osoittamiseksi vaatii hyvää osaamista. Kansallisten hankkeiden toteuttajat toivatkin esiin, että tästä näkökulmasta katsottuna Suomessa toteutettavat hankkeet ovat houkuttelevampi vaihtoehto sellaiselle yritykselle, joka haluaa itse omin käsin tehdä omia hankkeita.

Lisäksi esiin tuotiin, että Suomessa ei ole tilaa merkittävillä päästökompensaatiohankkeille, jotka perustuvat esimerkiksi metsien suojeluun yms. Ongelmana Suomessa on paine metsäteollisuudelle ja metsienkäytölle, ja tämä tarkoittaa, ettei suuria istutus tai suojeluhankkeita tule.

Kompensaatiotapahtuman sitominen kulutustuotteen tai palvelun myynnin yhteyteen

Haastatteluissa pohdittiin jonkin verran myös sitä, tulisiko päästökompensaatiotapahtuman olla sidottuna jotenkin tietyn tuotteen tai palvelun myymisen yhteyteen. Toisaalta katsottiin, että kompensatiotuotteen myyminen jonkin ostotapahtuman yhteydessä linkittää konkreettisesti kompensatian ostettavaan tuotteeseen ja tämä on aika selkeä konsepti sen hahmottamiseksi, mitä kuluttaja kompensoi. Tällä tavoin omasta valinnasta (ostotapahtuma) aiheutuvat seuraukset voitaisiin ymmärtää paremmin ja näin edistettäisiin sitä, että kuluttajat oppivat ymmärtämään mikä vastuu heillä on omista valinnoistaan. Toisaalta taas pidettiin tärkeänä, että myös menneitä ja tulevia päästöjä tulisi voida kompensoida, jos halutaan aitoa vaikuttavuutta ja mahdollistaa kuluttajalle liikkumavaraa omien päästöjen kompensoinnin suhteen.

Kansalaisjärjestöjen näkökulma

Vapaaehtoisen päästökompensaation voimakas kasvu erityisesti yritysten tarjoamana liiketoimintana katsottiin voivan vaikuttaa kielteisesti myös kolmannen sektorin toimintaan. Tämä näkemys perustui huoleen siitä, että osa päästökompensaatiotoiminnasta ainakin näyttää ulospäin hyvin samansisältöisenä kuin kansalaisjärjestöjen tekemä ilmastoa hyödyttävä vakiintunut järjestötoiminta. Lisäksi tuotiin esiin huoli, että järjestökenttä ei

välttämättä ymmärrä vielä täysin mistä vapaaehtoisessa päästökompensaatioissa on kysymys ja näin ollen kansalaisjärjestöjen on vaikea hahmottaa toiminnan lisääntymisestä niille aiheutuvia vaikutuksia. Yhteistä keskustelua aiheesta pidettiin tästäkin näkökulmasta tervetulleena ja tarpeellisenä.

Haastatteluissa selvisi, että joillakin kehitysyhteistyöjärjestöillä on käynnissä pienimuotoista päästökompensaatiotoimintaa ja kansalaisjärjestöjen kiinnostus toiminnan hyödyntämismahdollisuuksiin on herännyt viime vuosina. Lisäksi tuotiin esiin, että Suomen kehitysyhteistyön tavoite on, että kaikki hankkeet ovat ilmastokestäviä, ja tämä voi vaikuttaa järjestöjen kiinnostukseen hyödyntää päästökompensaatiota osana omaa toimintaansa ja näin toiminnan voidaan arvioida laajentuvan jollain aikajänteellä.

Niissä järjestöjen hallinnoimissa kompensaatiohankkeissa, jotka nousivat esiin haastatteluissa, ei ole käytetty ulkopuolista verifioijaa tai muutenkaan sitouduttu kansanvälisten standardien edellytyksiin. Järjestöt ovat kuitenkin selvittäneet kuinka paljon ilmastomyönteinen hankkeessa toteutettu toiminta sitoo hiiltä, jotta järjestö voisi kertoa tämän avoimesti lahjoittajille. Järjestöille päästökompensaation tarjoaminen lahjoittajille on ollut yksi varainhankinnan keinona muiden lomassa, eikä niinkään erillinen oma toimintansa. Järjestöjen osalta on herännyt huoli, että jos päästökompensaatiotoiminnan tarjoamisen edellytyksenä olisi esimerkiksi tiettyihin kansainvälisiin standardeihin sitoutuminen, olisi se kustannussyistä mahdotonta pienille järjestöille ja käytännössä voisi estää toiminnan jatkossa. Näin ollen isot järjestöt voisivat hyötyä muutoksesta ja pienet jäisivät ulkopuolelle. Järjestöjen puolelta tuotiinkin yleisesti esiin, että päästökompensaatiotoimintaan liittyminen vaatii paljon laajaa selvitystä ja laskelmia ja siksi vain muutamat järjestöt ovat lähteneet tätä toimintamuotoa selvittämään. Osa hankkeista on vasta lähdössä käyntiin ja osa toiminnasta on tällä hetkellä tauolla. Järjestöillä on myös eettiset määritteet siitä mitä hankkeita he käyttävät. Ilmastohyötyjen laskennassa hyödynnetään muun muassa ilmastopaneelin ohjeistuksia siitä, kuinka paljon hanke sitoo hiiltä ja miten sitä voidaan myydä kuluttajille tai yrityksille.

Lisäksi haastatteluissa todettiin, että järjestöjen tarjoamassa päästökompensaatiotoiminnassa hiilensidontatavoitteen lisäksi hankkeissa on voimakas kehitystavoite mukana. Hankkeet ovatkin näin ollen yleisemmin kehitysyhteistyötä ja hiilensidonta on siinä yhtenä komponenttina. Päästökompensaatiota haluttaisiin jatkaa ainakin tiettyjen järjestöjen toimesta myös tulevaisuudessa ja esiin tuotiin, että olisi hyvä, jos kompensaatiotermin käyttömahdollisuutta ei vietäisi pois kansalaisjärjestöiltä. Osassa haastatteluissa pohdittiin puolestaan sitä, mikä merkitys on sillä, että kansalaisjärjestöjen hallinnoimat kehitysyhteistyöhankkeet (ei kompensaationäkökulmaa varainkeruutilanteessa) ovat sisällöltään aivan samoja hankkeita kuin päästövähennysyksiköitä tuottavat kompensaatiohankkeet (ei standardia taustalla). Esiin nousi myös kysymys siitä, voidaanko valtion kehitysyhteistyövaroja käyttää osana päästökompensaatiotoimintaa.

Kansalaisjärjestöjen piirissä on myös kehitysyhteistyöjärjestöjä laajemminkin käyty alustavia pohdintoja lisääntyneen päästökompensaatiotoiminnan luonteesta ja siitä, onko järjestösektorilla sellaisia omia ohjelmia, jotka olisi mahdollista katsoa kuuluvan päästökompensaation piiriin. Lisäksi on alustavasti pohdittu, että päästökompensaatiotoiminnalle olisi järkevää luoda oma regulaationsa. Myös kansalaisyhteiskunnan piirissä (kehitysyhteistyö) olevat järjestöt tulevat tulevaisuudessa määrittämään omia ympäristövastuitaan. Tässä näyttäytyy kestävä kehityksen ajattelu, eli

järjestöjen pitää ajatella omaan hiilijalanjälkeään. Järjestöt ovat tässä kuviossa joko itse kompensaaion saajia tai sitten järjestöt itse osallistuvat hiilijalanjäljen tuottamiseen ja tätä kautta mietittäväksi tulee, miten järjestöt voivat omassa toiminnassaan kompensoida hiilijalanjälkeään.

Haastatteluissa pohdittiin myös kansalaisjärjestöjen tekemän ilmastotyön sisältöä suhteessa yritysten myymään kompensatiopalveluun. Kansalaisjärjestöjen piirissä on herännyt kysymys siitä, mitä kompensatiotermillä oikeastaan tarkoitetaan ja minkälainen toiminta sen alle kuuluu. Useat haastateltavat toivat esiin, että erottavana ajatuksena on ainakin se että yrityksiltä oletetaan saavan tarkasti tietyn määrän hiilidioksidihyötyjä kun taas järjestöille lahjoitettava raha voidaan ohjata yleisemmin järjestön ilmastotyöhön.

Esiin tuotiin myös toiminnan verotukseen liittyvä kysymys. Esiin tuotiin, että selvitystyössä tulisi huomioida se, että jos jokin järjestöjen harjoittama toiminta määritellään vastikkeelliseksi, niin yhtäkkiä järjestöistä tulee liiketoiminnan harjoittajia.